

Міністерство освіти і науки України
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

**Матеріали
XXX наукової конференції
здобувачів вищої освіти**

Випуск 47

С Т А Т Т І

Одеса – 2024

УДК: 001:005.745

I – 90

Збірник містить **статті** окремих учасників **XXX** наукової конференції здобувачів вищої освіти **«Історичний досвід і сучасність»**.

Редакційна колегія збірника:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор
(ПНПУ імені К. Д. Ушинського);

Букач В. М., кандидат історичних наук, приват-професор
(ПНПУ імені К. Д. Ушинського);

Наумкіна С. М., доктор політичних наук, професор
(ПНПУ імені К. Д. Ушинського);

Сокаль М. А., кандидат філологічних наук, доцент
(ПНПУ імені К. Д. Ушинського);

Сухотеріна Л. І., доктор історичних наук, професор
(НУ «Одеська політехніка»).

Відповідальний редактор – Букач В. М.

Рецензенти:

Колбіна Л. А., кандидат педагогічних наук, доцент
(ПНПУ імені К. Д. Ушинського);

Мельник Ю. П., кандидат політичних наук, доцент
(Одеський державний аграрний університет).

(С) Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського (м. Одеса), 2024.

(С) Букач В. М., упорядник, 2024.

3. Barnett C. The Wasting of Britain's Marshall Aid. *British History in depth. BBC.* // https://www.bbc.co.uk/history/british/modern/marshall_01.shtml.
4. The Blockade of Berlin. *National Archives.* // <https://www.trumanlibrary.gov/education/presidential-inquiries/blockade-berlin>.
5. The Korean War. *The Royal British Legion.* // <https://www.britishlegion.org.uk/stories/the-korean-war>
6. TV Interview for BBC ("I like Mr Gorbachev. We can do business together"). *Margaret Thatcher Foundation.* 1984. Dec 17. Mo// <https://www.margaretthatcher.org/document/105592>
7. UN. Treaty banning nuclear weapon tests in the atmosphere, in outer space and under water. Moscow, 1963// <https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002801313d9>
8. Vulliamy E., Smith H. Athens 1944: Britain's dirty secret. *The Guardian.*// <https://www.theguardian.com/world/2014/nov/30/athens-1944-britains-dirty-secret>.
9. Why Was The Suez Crisis So Important?. *Imperial War Museums.*// <https://www.iwm.org.uk/history/why-was-the-suez-crisis-so-important#:~:text=The%201956%20Suez%20Crisis%2C%20when,%27second%20tier%27%20world%20power>.

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Недялкова В., Ілясов О. О.

Мовлення є важливим аспектом всебічного й рівноцінного розвитку дитячої особистості. Проблема становлення учнівського мовлення висвітлена у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ століття, де вказується на те, що «освіта сприяє формуванню високої мовної культури та мовленнєвої компетентності громади, поваги до державної мови» [7]. Зважаючи на це, можемо для себе виділити, що мовленнєва культура є важливими аспектом загального розвитку школярів, а набуті в початковій школі лінгвістичні знання й мовленнєві вміння стають в подальшому основою для формування комунікативної досконалості мовлення, що в свою чергу впливає на світогляд молодшого школяра, його ціннісні установки, спосіб мислення про світ тощо.

Найперше для себе виділимо, що основними напрямками розвитку мовлення молодших школярів є наступні [8, с. 12]:

1. вдосконалення звуковимови учнів і підвищення їх вимовної культури;
2. збагачення, уточнення і активізація словникового запасу молодших школярів, вміння вживати слова у властивому для них значенні, використовуватися виражальними засобами мови, залежно від ситуації і мети висловлювання;
3. послідовно і логічно висловлювати думку;
4. вдосконалення граматичного ладу мовлення;
5. оволодіння нормами українського літературного мовлення;
6. засвоєння найважливіших етичних правил спілкування.

Як бачимо, проблема формування культури мовлення учнів початкових класів проходить тут наскрізною лінією, що характеризує її важливість та актуальність в умовах становлення дитини як мовця.

Проблема культури мовлення широко досліджується такими ученими у сфері мовознавства як В. Александрова, М. Жовтобрюх, М. Петилюк, О. Ткаченко, Н. Кривець та ін.

Зважаючи на актуальність питання, далі спробуємо більш чітко охарактеризувати поняття «культура мовлення», а після цього дослідити вплив даного феномену на становлення загальної культури молодших школярів.

Культура сама по собі визначається як історично визначений рівень розвитку суспільства і людини, що виявляється в типах і формах організації життя і діяльності людей, їх матеріальних і духовних цінностях; це соціально-прогресивна творча діяльність людства в усіх сферах буття [2].

Мова і мовлення в свою чергу є продуктами культури, які зберігають в собі пам'ять світу, яка концентрує в собі все, що пізнало людство [11, с. 9].

Культура мовлення – це впорядкована сукупність нормативних, мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які

оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування [3].

Мовленнєва культура, зважаючи на це, не обмежується грамотністю, правильною вимовою, а обов'язково виступає як необхідний елемент цілісної культури особистості, що відображає в собі цю культуру й сама різнобічно в ній відображається.

В. Александрова інтерпретує поняття культури мовлення як «складної системи мовних знаків, що ґрунтується на мовних і мовленнєвих правилах та нормах поведінки» [1, с. 7]. Тобто культура мовлення це такі якості мовлення того, хто говорить чи пише, які забезпечують людині ефективне досягнення мети спілкування з дотриманням правил, етичних норм, ситуативних і естетичних нюансів.

Культура мовлення (спілкування), за М. Вашуленко, це «дотримання усталених мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування» [6, с. 319].

І. Козинець вказує на те, що культура мовлення передбачає вибір мовцем найбільш доцільних мовних засобів для конкретної мовленнєвої ситуації [4, с. 142]. Тобто в рамках системи культури мовлення провідна роль належить саме слову як мовній одиниці й тому, в який спосіб мовець вживає його. Тобто тут важливо, аби воно відповідало конкретній ситуації спілкування й задовольняло його мету.

Зважаючи на це, можемо для себе виділити, що рівень культури мовлення в більшій мірі залежить від рівня загальної культури особистості, тобто соціально-комунікативних норм поведінки. Й тут прослідковується чітка взаємодія між тим, що саме культура мовлення є показником цивілізованості й розвитку суспільстві, а в більш наближеному варіанті – показником ерудованості й освіченості учнів.

Належна культура мовлення – це перш за все свідчення розвинутого інтелекту та високої загальної культури особистості. Культура мовлення є

важливою також у національному і соціальному значеннях, вона забезпечує високий рівень мовленнєвого спілкування, ефективне здійснення функцій мови, робить більш шляхетними стосунки між людьми й сприяє підвищенню загальної культури особистості [5].

Особливість розвитку культури мовлення в учнів початкових класів містить в собі поєднання внутрішніх умов для розвитку даної індивідуальної якості і мотивів, що проявляються у потребах, інтересах, почуттях. Це в свою чергу виражається в позитивному відношенні до спілкування і співрозмовників.

Культура мовлення у контексті загальної культури особистості школярів залежить також від психічних процесів особистості, серед яких виокремлюється мисленнєва, емоційна, пізнавальна, волюва, мовленнєва сфери, мотиваційний аспект.

Молодший шкільний вік є визначальним, адже діти починають перебувати в новому соціальному просторі, яке відіграє важливу роль для їх подальшого розвитку, зокрема й комунікативного. Тобто тут розвитку мовленнєвої культури учнів співвідноситься із початком їх навчання в школярі, де зміст спілкування в більшій мірі залежить від їх навчальної діяльності й ігрової активності, тоді як пізніше цей вплив належатиме суспільному простору [5].

Ще В. Сухомлинський наголошував на тому, що рідне слово є важливим засобом виховання людини, а, отже, розвитку їх загальної культури. Більше того, він писав про те, що «багата мова – це багатий духовний світ, розвинуте почуття краси слова, тобто висока моральна культура, а убогість слова – це убогість думки, яка веде до убогості моральної, інтелектуальної, емоційної, естетичної товстошкірості» [10].

Важливо наголосити, що основи мовленнєвої культури й ставлення дітей до рідної мови закладаються найперше в сім'ї. Тобто саме від батьків в більшій мірі залежить, яким чином їх діти ведуть розмову, чи розуміють вони соціальні норми та й який спосіб висвітлюються власні думки.

Саме батьки в даному роді є першими вихователями дитини, тому їм важливо не просто використовувати у власному мовленні чисту літературну українську мову, однак ціннісно поєднувати її з провідними особливостями національної культури, навчати дітей знати і любити народну творчість, звичаї й традиції свого народу. Якщо фундамент цього закладається в дитинстві, далі буде легше сформувати у дітей навички мовленнєвої культури.

Мова батьків повинна бути лагідною, милозвучною, доброзичливою, емоційно наповненою, володіти смисловим змістом, звучати плавно і мелодійно. Все це має доповнюватися відповідними жестами і мімікою, які навчать дітей повно та чітко формувати власну думку.

Важливо, аби нормованим і відсортованим був також й контент, який споживає дитина. Будь-які мультфільми, пісні, казки чи фільми повинні демонструвати дитині цілісність української мови, її милозвучність, розуміння того, як стилістично правильно оформлювати власні думки, які використовувати експресивні мовленнєві прийоми тощо.

Вже коли йдеться про учнів початкових класів, то особливості їх виховання й форми їх поведінки впливають на те, яким буде учнівське мовлення. Важливо, аби дитина перебувала у якісному мовленнєвому середовищі й мала змогу отримувати знання про те, в який спосіб найбільш правильно висвітлювати власні думки, як потрібно реагувати на запитання, якою має бути форма й стиль подачі думки тощо.

Більше того, культура поведінки молодших школярів характеризується як сукупність сформованих соціально важливих якостей їх особистості, щоденних вчинків у суспільстві, що базуються як нормах моралі, етики й естетичної культури. Ознаками загальної культури молодших школярів є те, що вони взаємодіють з оточуючими відповідно до моральних вимог суспільства, вміють регулювати й контролювати власні вчинки, підпорядковуючи їх моральний і соціальним нормам та канонам [5].

Із цього випливає, що одним із провідних факторів розвитку культури учнів початкових класів є сформованість в них норм і правил спілкування, які ґрунтуються на повазі і доброзичливості, використанні відповідного словникового запасу і форм звертання, ввічливій поведінці у громадських місцях. Більше того, культура особистості молодшого школяра проявляється в тому, наскільки якісно він вміє застосовувати правильний тон мовлення, чи може спокійно і розсудливо доносити власні думки, утримуючись при цьому від недоречних дій і планів [5].

Мовленнєва культура є важливим аспектом всебічного розвитку молодших школярів, яка проявляється в тому, наскільки чітко й влучно вони можуть використовувати стиль мовлення, тон, інтонацію й лексику, зважаючи на той чи інший мовленнєвий простір. Це в свою чергу є важливою ознакою сформованості їх загальної культури поведінки, яка передбачає, що діти є ознайомленими із загальноприйнятими правилами й вміють їм відповідати.

Процес формування мовленнєвої культури має активний, творчий характер, що виражається в індивідуальному відборі мовних конфігурацій та засобів. Його не варто диференціювати виключно як механічне накопичення різного роду знань, однак він виступає фактором усвідомлення дітьми культурного значення різних форм мовлення для неантагоністичного існування в сучасних соціокультурних умовах.

Культура мовлення у учнів початкових класів розвивається шляхом збільшення їх активного словника, лексики, коли вони оволодівають прийомами правильного поєднання слів у речення, не допускають стилізовий чи експресивний дисонанс, дотримуються засад фонетико-інтонаційної виразності.

Культура мовлення – це найперше симбіоз культури мислення і культури соціальних та духовних відносин особистості. М. Вашуленко наголошує, що культура мовлення і етика мовного спілкування учнів початкової школи повинна відповідати наступним вимогам [6, с. 323]:

1. висловлювання повинні бути правильними, точними і виразними. Важливо, аби школярі вміли використовувати ту лексику, яка найбільше підходить тому чи іншому мовленнєвому середовищу;
2. необхідно ставити правильний наголос у словах;
3. в процесі усного мовлення невербальні засоби повинні його доповнювати, однак в жодному випадку не заміняти;
4. під час мовлення важливо, аби зміст слів подавався із правильною інтонацією, коли учень логічно виділяє важливі слова;
5. в процесі комунікації із оточуючими необхідно використовувати слова ввічливості й дружлюбний тон. Слова ввічливості відрізняються, зважаючи на те, хто є вашим співрозмовником;
6. у розмові необхідно намагатися як чітко й лаконічно подавати власні думки, так й із розумінням й усвідомленням сприймати інформацію від співрозмовника, правильно реагувати на неї, не перебивати.

Зважаючи на дані ознаки, важливо виділити, що процес оволодіння молодшими школярами культурою мовлення відбувається на основі наступних періодів [11, с. 13]:

1. початковий, на якому учні оволодівають теоретичними знаннями щодо мовної нормативності;
2. ступінь мовної варіативності, згідно із яким вони оволодівають знаннями і навичками з мовної нормативності, вміннями у різний спосіб висловлювати власні думки, зважаючи на стиль мовлення й комунікативну ситуацію;
3. ступінь мовно-мовленнєвої майстерності, що характеризується як досконале оволодіння більшістю засобів літературної мови, в основі якого міститься «мовне чуття». Тобто тут йдеться про той рівень мовленнєвої культури, який притаманний ораторам.

За Л. Мацько, процес становлення феномену культури мовлення відбувається з погляду на такі етапи: 1) граматична правильність;

2) стилістична виразність; 3) комунікативна оптимальність; 4) мовна майстерність.

На цих етапах розвиваються такі компоненти культури мовлення, як: 1) нормативний; 2) комунікативний; 3) етичний [9, с. 33-34].

Щодо нормативного компоненту, то тут йдеться про рівень лексичної бази учнів, яка б цілковито співвідносилася з нормами літературної мови. Лексичні норми бувають наступними: морфологічні, синтаксичні, словоутворювальні, лексичні, орфоепічні, акцентологічні, стилістичні. Дотримання даних норм літературної мови дає змогу досягти взаєморозуміння між співрозмовниками через те, що використані слова мають загальновідоме смислове навантаження.

Комунікативний компонент культури мовлення передбачає сформованість таких складових: розуміння мети мовлення, виділення прагматичних умов комунікативного акту, основи вибору і організації мовленнєвих засобів. Тобто тут йдеться про оволодіння учнями навичками співвідносити між собою мету і зміст комунікації, а також розуміння індивідуальних особливостей того, із ким ведеться розмова.

Й заключним компонентом мовленнєвої культури є таке етичний фактор, яким полягає в тому, аби вибудовувати власне мовлення таким чином, щоб воно відповідало нормам і засадам моралі й загальнолюдських установок. Тут важливо навчити школярів розрізняти для себе такі елементи: мовлення відбувається з друзями чи дорослими, співрозмовник є знайомими чи незнайомим; мета комунікації тощо [9, с. 34].

Підсумовуючи, зазначимо, що розвиток мовленнєвої культури молодших школярів повинен відбуватися органічно, відповідно до їх вікових особливостей й відповідати їх мовленнєвим можливостям. Головною метою формування культури мовлення є забезпечення ефективності спілкування й того, що кожен із учасників розмови повинен задовольнити власну мету й при цьому бути як якісним співрозмовником, так і слухачем. В даному контексті важливо навчити дитину дружелюбно та з повагою відноситися до

людини, із якою ведеться розмова, вміти аналізувати його емоції й реакції на сказане, чітко розрізняти стилі мови, які можна використовувати при розмові з другом чи педагогом, використовуючи при цьому ту лексику, яка б змогла чітко донести зміст розмови.

-
1. Александрова В. О. Мовленнєва культура сучасної молоді. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8(2). С. 7 – 11.
 2. Культура. *Енциклопедія сучасної України* // <https://esu.com.ua/article-51449>
 3. Культура мови і культура мовлення вчителя // <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/%D0%9B%D0%B5%0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-6-.pdf>
 4. Козинець І. Культура мовлення як показник загальної культури особистості. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Педагогіка і психологія. 2015. № 2. С. 141 – 146.
 5. Красневська В. Формування культури поведінки молодшого школяра: сутність та структура. *Проблеми і перспективи розвитку освіти XXI століття*. УДПУ імені Павла Тичини. 11 – 12 листопада 2019.// <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/94-vseukrainska-studentska-internet-konferentsiia-dlia-mahistrantiv-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkhi-stolittia-11-12-lystopada-2019/371-formuvannya-kulturi-povedinki-molodshogo-shkolyara-sutnist-ta-struktura>
 6. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
 7. Національна доктрина розвитку освіти. *Верховна Рада України*// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
 8. Організаційні форми навчання у початковій школі: посібник / О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, В. О. Мартиненко та ін.; за наук. ред. Н. М. Бібік. Київ: Вид. дім «Сам», 2017. 304 с.
 9. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. О. Калмикова, Г. В. Калмиков, І. М. Лапшина, Н. В. Харченко; за заг. ред. Л. О. Калмикової. Київ: Фенікс, 2008. 245 с.
 10. Сухомлинський В. Рідне слово (з книги «Серце віддаю дітям»). *Мала сторінка*// <https://mala.storinka.org/василь-сухомлинський-рідне-слово-з-книги-серце-віддаю-дітям.html>
 11. Самойленко Н. Аксіологічний підхід до формування мовленнєвої культури здобувачів початкової освіти. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2022. № 5. Vol. 1. С. 7 – 20.

ЗМІСТ

1. Кравець О., Букач В. М. Володимир Великий у вітчизняній історіографії.....	3
2. Шеремета В., Букач В. М. Постать Б. Хмельницького в українській історіографії.....	9
3. Окул І. І. Арман дю Плессі де Рішельє: дипломат, політик, організатор.....	15
4. Гавриленко Н. Зовнішня політика Великої Британії в період «холодної війни».....	24
5. Недялкова В., Ілясов О. О. До проблеми розвитку культури мовлення учнів початкових класів.....	30
6. Рабаджи К. С. Реалізація диференційованого підходу у гуртковій роботі: основні поняття та методи.....	39
7. Федорова І. В. Інноваційні підходи щодо розвитку творчості особистості у процесі фахової підготовки здобувачів освіти.....	50
8. Синельник О. Феномен політичної філософії Аристотеля.....	56
9. Шевчук А. Японське татування як вид мистецтва.....	62
10. Діаз Г. Бітломанія та музична революція: вплив гурту «The Beatles» на формування сучасної музичної парадигми.....	70
11. Гуцул О., Кривдіна І. Б. Загальні засади працевлаштування українських біженців у країнах ЄС.....	77
12. Красильникова А. Культ звинувачення жертви в освітньому середовищі України.....	85
13. Наші автори.....	91

Примітка:

1. Статті Діаз Г., Шевчук А. підготовлені під наковим керівництвом приват-професора Букача В. М.
2. Стаття Гавриленко Г. підготовлена під науковим керівництвом доцента Мойсєвої Т. М.
3. Стаття Красильникової А. підготовлена під науковим керівництвом доцента Чістякової І. М.
4. Стаття Синельник О. підготовлена під науковим керівництвом доцента Самуйліка М. М.

Історичний досвід і сучасність: Матеріали XXX наукової конференції здобувачів вищої освіти. Статті / Відп. ред. В. М. Букач. Вип. 47. Одеса: ПНПУ, 2024. 92 с.

Підписано до друку	. 05. 2024
Умовн.- друк. арк.	4,3
Тираж	100 прим.